

Lausunto (valmistelija: ymäristöpäällikkö R. Pöykiö):

Maaperän epäpuhtaudet:

Veitsiluodon tehdasalueelle on vireillä kaavamuutos, jossa tutkitaan tehdasalueelle tulevaa kaavamerkintää, joka mahdollistaisi laajemman teollisen toiminnan alueella kuin mitä nykyinen kaava nyt mahdollistaa.

Huomioiden toiminnan aikaisempi laatu, maaperän pilaantuneisuutta ei voida tehtaan toiminta-alueella (ml. lopetetun PCC-laitoksen alue) sulkea poiskaan, joten rauettamishakemuksesta annettavan ympäristöluvan lupamääräyksissä tulisi varmistaa, että maaperä mahdolliset epäpuhtaudet Veitsiluodon tehdasalueella tutkitaan tarkkaan ja tarvittaessa puhdistetaan, jotta ne eivät estää alueen tulevaa käyttöä.

Tehdasalueen täytöt, kaatopaikat, läjitysalueet, altaat ja lammikot:

Stora Enso Veitsiluodon Oy:n tehdasalueella on suljettuja/suljettavia täyttöalueita, tehdaskaatopaikkoja ja Tankokarin läjitysalue, samoin kuin liete-, maa- ja ruoppausaltaita sekä Rivinnokan täyttö- ja läjitysalueet, joiden ympäristöturvallinen sulkeminen tulee varmistaa, jos ne eivät jää käyttöön ja varmistaa lupamääräyksillä, että niistä ei aiheudu myöhemmin mahdollisesti hajuhaittoja tai vuotoja ympäristöön.

Lupamääräyksillä tulisi myös varmistaa että jäljelle jäävistä ja suljettavista kaatopaikoista samoin kuin Tankokarin läjitysalueesta ei aiheudu kasvi-huonekaasupäästöjä eikä niistä aiheudu kaatopaikkakaasusta syttymisvaaraa.

Liitteenä on havainnekuvalla tehdasalueella ja sen ulkopuolella varmuudella tiedossa olevat täyttöalueet, kaatopaikat / läjitysalueet, samoin kuin liete-, maa- ja ruoppausaltaat.

Rivinokan ruoppausaltaille on todennäköisesti läjitetty tehdasaluetta ympäröivän vesialueen ruoppauksesta peräisin olevaa ruoppausjätettä (esim. väylän pohjasedimenttiä). Koska näistä ruoppausaltaista ja niissä olevasta ruoppausjätteestä ei ole yhtiön aikaisemmissa ympäristölupahakemuksista löydettävissä tietoa, tulisi altaissa olevan jätteen fysikaaliset ja kemialliset ominaisuudet samoin kuin liukoisuus-ominaisuudet varsinkin ravinteiden ja raskasmetallien osalta määrittää riittävän kattavalla tutkimuksella, jotta voidaan varmistua voiko (ruoppaus)jätteen jättää altaille vai pitääkö se poistaa ja mahdollisesti käsitellä jollakin tavalla. Altaista tulisi ottaa kairanäytteitä koko altaan syvyydeltä (ts. pinnasta pohjaan) kattavasti eri kerroksista.

Jos tehdasalueella sijaitsevat maapohja-allas/altaat eivät jää käyttöön, tulisi ne ruopata ja jäteliete käsitellä niin, että siitä ei aiheudu hajuhaittoja eikä päästöjä ympäristöön.

Sellutehtaan biologisen jätevedenpuhdistamon yhteydessä olevat altaat jäävät kaiketi edelleen käyttöön, joten annettavassa ympäristöluvassa ne tulisi määrätä ruopattavaksi säännöllisesti ja ruoppauksessa saatava jäteliete käsitellä siten, että siitä ei aiheudu hajuhaittoja eikä päästöjä ympäristöön.

Tehdasalueella olevan jo suljetun kaatopaikan, samoin kuin Tankokarin läjitysalueen ympäristöturvallinen sulkeminen, jos niitä ei ole jo ehditty tehdä, tulisi varmistaa ja määrätä tehdasta tarkkailemaan näiden ympäristövaikutuksia jatkossakin.

Maatäytöt, läjitykset ja maanpinnan muokkaukset, joita on varsinkin tehtaan pohjoisosassa, vaativat selvitystä millä materiaaleilla ne on täytetty ja minkälaisia puhdistustoimenpiteitä näillä alueilla mahdollisesti tarvitaan, sillä rantaviiva on näissä kohteissa lähivuosien aikana muuttunut ja voi johtua maa-ainesten ja muiden massojen läjityksestä silloiselle merialueelle.

Tehdasalueella sijaitsevat lammikot jäävät kaiketi edelleen käyttöön, joten annettavassa ympäristöluvassa ne tulisi määrätä säännöllisesti ruopattavaksi ja jäteliete käsitellä siten, että niistä ei aiheudu hajuhaittoja eikä päästöjä ympäristöön.

Rivinsalmen ratatunneli ja sen maaperä on todennäköisesti jo puhdistettu. Jos näin ei ole, tulisi se annettavassa ympäristölupapäätöksessä määrätä puhdistettavaksi, sillä ratatunnelissa tiedetään säilytetyn monenlaisia ongelmajätteitä.

Tankokarin (Veitsiluodon) makeavesiallas:

Stora Enso Veitsiluodon tehtaiden lupa ottaa raakavettä Kemijoesta ja pumpata sitä Vähä-Ruonaajan kautta Tankokarin (Veitsiluodon) makeavesialtaaseen perustuu Pohjois-Suomen Aluehallintoviraston ympäristölupapäätöksen (Nro 12/2020; 28.2.2020) mukaan mitä ilmeisemmin Vesistötoimikunnan päätökseen vuodelta 1995 (Nro 3/1955; Dno 60/67 49):

Vesistötoimikunnan päätöksen mukaan Tankokarin makeavesialtaan vedenpinnan tulisi pysyä tietyssä suhteessa allasta rajoittavan penkereen korkeuteen. Tämä ero saa olla kaiketi enintään 0,5 metriä. Vaikka korkeusjärjestelmä oli vuonna 1955 eri kuin mitä se on tänä päivänä, on altaan vedenpinnan ja allasta rajoittavan penkereen korkeuksien suurin sallittu erotus (0,5 m) mitä ilmeisemmin edelleen validi ja määrittelee missä korkeudessa vesipinta altaassa tulee vähintään pitää.

Vaikka kyseistä Vesistötoimikuntaa ei enää ole, on päätös Tankokarin makeavesialtaan vedenpinnan tasosta mitä ilmeisemmin juridisesti yhtiötä edelleen velvoittava niin kauan kuin sitä ei jonkin viranomaisen päätöksellä ole jo kumottu tai tulla kumoamaan.

Yhtiön raakaveden otto Kemijoesta on edellä mainitun PSAVI:in ympäristölupapäätöksen mukaan ollut vielä silloin kuin tehtaalla valmistettiin sellua ja paperia noin 145 000 m³/vrk (1678 l/s), todellisuudessa kuitenkin hieman pienempi eli noin 140 000 m³/vrk (1620 l/s). Sellun ja paperin valmistuksen loputtua, on raakaveden pumppaus Kemijoesta vähentynyt määrään 800 l/s eli käytännöllisesti katsoen puolittunut.

Tankokarin (Veitsiluodon) makeavesiallas, jonka pinta-ala on noin 60 hehtaaria ja tilavuus noin 1 000 000 m³, on paikallisesti merkittävä

virikistyskalastuspaikka ja sillä on myös merkittävää matkailullista (esim. retkeily/kalastus) arvoa. Makeavesiallas on myös merkittävä koululaisten opetuskohte.

Allas tarjoaa hyvän elinympäristön ja lisääntymispaikan monille lintulajeille kuten joutsenille, koskikaralle ja monille sorsalinnuille, varsinkin kokosukeltajille. Kalasääksen tiedetään käyvän saalistamassa altaalla ja allas ympäristöineen on mm. ruskosuohaukan reviiriä. Erityisen hyvä lintujen pesimäpaikka on altaan pohjoisosan kosteikko. Makeavesialtaassa on kirjolohia, harjuksia ja taimenia, jotka ovat istutettuja. Altaassa on lisäksi runsas ahven- ja muikkukanta ja siinä on myös muita kalalajeja (särki, hauki, siika, kiiski).

Vähä-Ruonaojassa, jota pitkin vesi pumpataan Kemijoesta Tankokari makeavesialtaaseen, on elinvoimainen ja lisääntyvä harjuskanta ja myös koskikara pesii sen rannoilla. Vähä-Ruonaojassa on nähty myös saukkoja, joka on Euroopan Unionin luontodirektiivin IV mukainen tärkeänä pidettävä eläinlaji, jota tulee tiukasti suojella myös luonnonsuojelualueiden ulkopuolella. Tämän luontodirektiivin lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty automaattisesti ilman erillistä suojelupäätöstäkin. Vähä-Ruonaojan kanavanvarsi on koskikaran talvehtimis- ja levähdysalue ja merkittävä myös hyönteissyöjälinnuille ja yölaulajille.

Jos raakaveden pumppaus Kemijoesta Vähä-Ruonaojan (kanava) kautta Tankokarin makeavesialtaaseen merkittävästi vähenee eikä Tankokarin makeavesialtaaseen pumpattava vesimäärä yhdessä luontaisen valuman ja sadannan kanssa pysty korvaamaan vähentynyttä veden pumppausta, johtaa se kanavaa ja makeavesiallasta elinympäristönä käyttävien kalojen, nisäkkäiden ja lintulajien elinympäristön muuttumiseen. Pahimmassa tapauksessa seurauksena voi olla jopa joidenkin lintujen ja kalakantojen häviäminen Veitsiluodon makeavesialtaasta ja Vähä-Ruonaojasta, jolloin menetetään myös makeavesialtaan virikistyskäyttömahdollisuudet (kalastus ja retkeily).

Makeavesialtaan vedenpinnan merkittävä alentuminen saattaa vaikuttaa myös vesikasvien elinolosuhteita heikentävästi, joka vaikuttaa edelleen vesilintujen elinolosuhteisiin ruokailumahdollisuuksien heiketessä. Vähä-Ruonaojan kanavanvarsi ja makeavesiallas on lisäksi merkittävä virtavesihyönteisten (esim. koskikorennot, vesiperhoset, suden- ja neidonkorennot) elinympäristö, jotka ovat edelleen linnuston ja harjusten ravintoa. Tällä on ilmeisesti ekologisia ja limnologisia vaikutuksia myös Kattilalahteen, jonne ylijäämävesi makeavesialtaasta lopulta purkautuu, sillä Kattilalahti saa ylijäämäveden mukana merkittävästi suolatonta ja hapekasta Kemijoen vettä. Kattilalahti on linnuille vielä merkittävämpi pesimä- ja elinympäristö kuin makeavesiallas ja Vähä-Ruonaoja.

Jotta edellä mainituille vesiekosysteemeille (Vähä-Ruonaoja, makeavesiallas, Kattilalahti) ei aiheutuisi Kemijoesta tapahtuvan ja jo tapahtuneen veden pumppauksen vähentämisellä haitallisia ekologisia ja limnologisia vaikutuksia, tulisi Pohjois-Suomen Aluehallintoviraston (PSAVI) velvoittaa toiminnanharjoittaja tekemään näiden vesialueiden kasvillisuuden ja eläimistön perusteellinen inventointi ennen kuin lupaa

veden pumppauksen vähentämiseen Kemijoesta Tankokarin (Veitsiluodon) makeavesialtaaseen sallitaan.

Tässä inventoinnissa tulisi toiminnanharjoittaja velvoittaa myös tekemään vaikutusarvio siitä, mitä vedenpumppauksen vähentämisellä Veitsiluodon makeavesialtaaseen on altaalle kohdistuvaan kalastusmatkailuun ja altaan virkistyskäyttöön on jo mahdollisesti ollut ja tulee jatkossa olemaan.

Edellä mainitussa vaikutusarviossa tulisi esittää vähintäänkin lieventämistoimenpiteitä, jotta altaan käyttö nyky muodossa esim. kalastukseen voisi jatkua ennallaan, jos on nähtävissä että vähentynyt raakavedenkäyttö tehtaalla jää pysyväksi ja se jos vaikuttaa epäsuotuisasti Vähä-Ruonoajaan, makeavesialtaaseen ja Kattilalahteen ja näiden ekologiaan ja virkistyskäyttöön.

Veden pinnan lasku makeavesialtaassa saattaa vaikuttaa myös altaan pato-ominaisuuksiin ja ympäristöturvallisuuteen. Allas on huomattavasti ylempänä kuin sitä ympäröivät vesialueet ainakin altaan tehtaan puoleisella sivustalla ja Kattilalahden puoleisella sivustalla. Tämä johdosta myös vähentyneen pumppauksen vaikutukset makeavesialtaan patoturvallisuuteen tulisi pystyä myös arvioimaan, jos vesipinta makeavesialtaassa on jo laskenut tai laskeutuu aikaisemmasta vedenpinnan tasosta.

Lupahakemuspapereista ei voinut todentaa onko Veitsiluodon makeavesiallas patoturvallisuusviranomaisen (Kainuun ELY-keskus) luvittama pato ja mihin luokkaan (1-, 2- vai 3 luokan pato) se on mahdollisesti luokiteltu.

Kemin merialueen yhteistarkkailu:

Toiminnanharjoittaja on rauettamishakemuksessa esittänyt, että se osallistuu Kemin edustan merialueen yhteistarkkailuun vielä vuosina 2022-2024, mutta ei enää tämän jälkeen, mikä koskee myös mäteiden lisääntymishäiriöiden seurantaa.

Rauettamishakemuksessa olevan Ramboll Oy:n selvityksen mukaan Veitsiluodon tehtaat päästävät edelleenkin vesistöön mm. saniteetti-jätevesiä hallinto- ja tehdasrakennuksista, sahan kondenssi- ja valumavesiä, sekä kaatopaikan suoto- ja valumavesiä, arviolta noin 183 m³/d ja vuotovedet mukaan lukien noin 233 m³/d. Nämä jätevedet on Ramboll Oy:n tekemässä selvityksessä arvioitu laadultaan sellaisiksi, että ne vaativat käsittelyn (jätevedenpuhdistamo).

Rambollin selvityksen mukaan paperin ja sellun tuotannon lopettamisen jälkeen sellutehtaan maapohja-altaalta purkautuu edelleen jätevettä ja sen mukana kuomitusta vesistöön vuositasoilla seuraavat määrät: BOD₇ (4015 kg), COD_{cr} (153 300 kg), kiintoaine (32 850 kg), typpi (730 kg) ja fosfori (164 kg).

Huomioiden tehdasalueelle jäävä jätevedenpuhdistamo joka käsittelee tehdasalueella työskentelevien henkilöiden jätevedet (nykyisellään vähintäänkin noin 100 – 150 hlö) sekä Rambollin selvitys jätevesistä, toiminnanharjoittajan rauettamishakemuksessa oleva esitys, että se

jättäytyisi pois Kemin edustan merialueen yhteistarkkailusta vuoden 2025 alusta, ei ole relevantti eikä ympäristönsuojelullisesti perusteltu tai kestävä, eikä sitä tulisi hyväksyä, sillä jätevesikuormitus tehtaalta tulee edelleen jatkumaan joskin vähemmässä määrin kuin vielä silloin kun tehtaalla tehtiin vielä sellua ja paperia.

Koska edellä mainitut toiminnot (sahalaitos, jätevedenpuhdistamo, tehdaskaatopaikat) ovat edelleenkin Stora Enson ylläpitämiä, on Stora Enso Veitsiluoto Oy:n mukanaolo Kemin edustan merialueen velvoitetarkkailututkimuksessa jatkossakin ehdottomasti tarpeellista. Myös suljettava Tankokarin läjitysalue kuormittaa vesistöä ainakin suotovesien muodossa.

Edellä mainitusta syystä, toiminnanharjoittaja tulisi velvoittaa seuraamaan jätevedenpuhdistamolta vesistöön purettavan jäteveden määrää ja laatua sekä osallistumaan Kemin merialueen yhteistarkkailuun (vesistötarkkailu, kasviplanktonitutkimus, pohjaeläintutkimus ja kalataloustarkkailu) jatkossakin esim. aiheuttamisperiaatteen mukaisesti.

Toiminnanharjoittajan mukanaolo Kemin merialueen yhteistarkkailussa on perusteltavissa ympäristönsuojelulain (527/2014) 6 §:n säännöksellä, jonka mukaan toiminnanharjoittajan on oltava selvillä toimintansa ympäristö-vaikutuksista, ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta sekä haitallisten vaikutusten vähentämismahdollisuuksista (*selvilläolovelvollisuus*).

Toiminnanharjoittajan mukanaolo Kemin edustan merialueen yhteistarkkailussa on perusteltua myös sen johdosta, että kirjallisuuden mukaan jätevesien mukana vesistöön johdetut orgaaniset klooriyhdisteet, jotka ovat aikaan sedimentoituneet purkualueen merenpohjan eivät häviä, vaan voivat jopa vapautua sedimentistä veteen ja päätyä tätä kautta eliöstöön (ml. kalasto) vielä vuosienkin päästä. Tämän perusteella toiminnanharjoittaja tulisi velvoittaa osallistumaan myös mateiden lisääntymishäiriöiden seurantaan ainakin tämän vuosikymmenen loppuun saakka.

Toiminnanharjoittajan mukanaolo Kemin edustan merialueen yhteistarkkailussa on perusteltua myös sen johdosta, että tehtaalla jätevedenpuhdistamoa ei ole alun perin suunniteltu kaatopaikkavesien käsittelyyn (ks. PSAVI:in täydennyspöytäkirja 3.6.2022), mihin kaatopaikkavesiä kuitenkin johdetaan.

Koska jätevedenpuhdistamoa ei ole suunniteltu poistamaan jätevesistä orgaanisia klooriyhdisteitä, niin näitä yhdisteitä päätyy jossain määrin jätevedenpuhdistamon kautta edelleen mereen ja tätä kautta eliöstöön (ml. kalasto).

Kaavoitusviranomaisen lausunto:

(valmistelija kaavoitusarkkitehti S. Alakare)

Alueella on käynnissä asemakaavan muutos. Asemakaavamuutos on tulossa hyväksyntään tammikuussa 2023.

